FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM il-Ħamis, 28 ta' Marzu, 2019

Kawża Nru 7

Rik. Nru. 205/09JRM

Abdelkrim u Carmela konjuġi **BOUHARIS**

vs

DIRECTOR GENERAL (HEALTH CARE SERVICES) u b'digriet tal-25 ta' April, 2009, issejjaħ fil-kawża t-Tabib Prinċipali tal-Gvern

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors maħluf imressaq fit-3 ta' Marzu, 2009, li bih u għar-raġunijiet hemm imsemmija, l-atturi talbu li l-Qorti (i) ssib li d-Direttur-Ġenerali mħarrek jaħti għall-infezzjoni tal-MRSA[1] li sofriet l-attriċi wara li ġiet rikoverata fl-Isptar San Luqa fid-9 ta' Frar, 2007, jew f'data qabel,[2] minħabba n-nuqqas ta' ħila u t-traskuraġni tiegħu; (ii) tillikwida, jekk meħtieġ billi taħtar periti għal dan il-għan, id-danni mġarrba minnha b'kawża tal-imsemmija

[1] Akronimu tal-kliem *Methicillin-resistant Staphylococcus Aureus*
[2] Żieda awtorizzata b'degriet tas-26 ta' Lulju, 2016

infezzjoni; u (iii) tikkundanna lid-Diretur-Ġenerali mħarrek iħallashom id-danni hekk likwidati. Talbu wkoll l-ispejjeż;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tad-9 ta' Marzu, 2009[3], li bih qiegħdet il-kawża għas-smigħ, ordnat in-notifika lill-imħarrek u tat direttivi lill-atturi dwar it-tressiq tal-provi min-naħa tagħhom;

Rat it-Tweġiba Maħlufa mressqa fis-7 ta' April, 2009, li biha d-Direttur-Ġenerali mħarrek laqa' għall-azzjoni attriċi billi, b'mod preliminari, qal li ma kienx il-kontradittur leġittimu tal-azzjoni attriċi għaliex il-persuna li, bil-liġi tidher għad-Dipartiment f'kawża għall-finijiet tal-artikolu 181B tal-Kapitolu 12 tal-Liġijiet ta' Malta hu t-Tabib Ewlieni tal-Gvern. Fil-mertu, laqa' billi warrab il-pretensjonijiet u x-xiljiet kollha tal-atturi. Żied jgħid li huwa ma għandux iwieġeb għal xi danni mġarrba mill-atturi għaliex dak li ġralha l-attriċi ma seħħx bi ħtija tiegħu u lanqas jista' jitqiegħed f'ħoġru. Għalhekk, qal li l-Qorti ma jmisshiex tilqa' t-talbiet tagħhom;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tal-21 ta' April, 2009[4], li bih laqgħet talba magħmula mill-atturi b'rikors tagħhom tal-20 ta' April, 2009, u ordnat is-sejħa fil-kawża tat-Tabib Ewlieni tal-Gvern;

Rat in-Nota mressqa mill-atturi fl-4 ta' Mejju, 2009[5];

Rat li, minkejja n-notifika, it-Tabib Ewlieni msejjaħ fil-kawża ma ressaqx Tweġiba Maħlufa;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-17 ta' Ġunju, 2009[6], li bih ħatret lill-Avukat Yvette Cassar bħala Assistent Ġudizzjarju biex tiġbor il-provi tal-partijiet;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-17 ta' Marzu, 2010[7], li bih u fuq talba magħmula mill-atturi b'rikors tagħhom tat-3 ta' Marzu, 2010, ħatret lit-Tabib Alfred Caruana Galizia bħala espert mediku biex jirrelata dwar id-debilità mġarrba mill-attriċi, liema ħatra, b'degriet tal-10 ta' Settembru, 2010[8], ġiet estiża biex il-perit mediku maħtur jgħid jekk l-imħarrek u l-imsejjaħ fil-kawża għandhomx iwieġbu għad-debilità mġarrba mill-attriċi;

Rat ix-xhieda mressqa mill-partijiet quddiem l-Assistent Ġudizzjarju;

---

[3] Paġġ. 10 – 1 tal-proċess
[4] Paġ. 21 tal-proċess
[5] Paġ. 22 tal-proċess
[6] Paġ. 26 tal-proċess
[7] Paġ. 50 tal-proċess
[8] Paġ. 65 tal-proċess

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tat-22 ta' Jannar, 2013[9], li bih tat lill-partijiet il-fakultà li jittrattaw il-kawża b'noti ta' sottomissjonijiet;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-atturi fid-29 ta' Awwissu, 2013[10];

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mid-Direttur imħarrek u mit-Tabib Ewlieni msejjaħ fil-kawża fil-5 ta' Diċembru, 2013[11], bi tweġiba għal dik tal-atturi;

Rat in-Nota ta' surroga maħruġa mill-Uffiċċju tal-Prim'Imħallef fl-20 ta' Jannar, 2014[12], li biha l-kawża ġiet assenjata lil din il-Qorti kif presjeduta;

Rat id-degriet tagħha tal-15 ta' Mejju, 2014[13], li bih u fuq talba magħmula mill-espert mediku b'rikors tiegħu tat-28 ta' Marzu, 2014, ħatret lill-Avukat Phyllis Aquilina bħala perit legali biex tgħin lill-perit mediku;

Rat ir-Rapport imressaq mill-periti ġudizzjarji fis-6 ta' Marzu, 2015[14] u minnhom maħluf kif imiss waqt is-smigħ tal-5 ta' Mejju, 2015;

Rat id-degriet tagħha tal-11 ta' Ġunju, 2015[15], li bih u fuq talba magħmula mill-atturi waqt is-smigħ ta' dakinhar, awtorizżat lill-istess atturi jressqu Nota ta' Kritika tar-Rapport f'dak li jirrigwarda l-likwidazzjoni tad-danni mġarrba mill-attriċi. B'verbal magħmul waqt is-smigħ tal-15 ta' Ottubru, 2015[16], l-atturi rtiraw it-talba tagħhom;

Rat id-degriet tagħha tal-24 ta' Ġunju, 2015[17], li bih awtorizżat lill-imħarrek jeskuti lill-espert mediku;

Semgħet ix-xhieda tal-espert mediku t-Tabib Alfred Caruana Galizia imressaq b'xhud tal-imħarrek fuq mistoqsijiet magħmula minnu b'nota tal-14 ta' Jannar, 2016;

[9] Paġ. 213 tal-proċess
[10] Paġġ. 221 sa 238 tal-proċess
[11] Paġġ. 244 sa 252 tal-proċess
[12] Paġ. 254 tal-proċess
[13] Paġ. 259 tal-proċess
[14] Paġġ. 270 sa 292 tal-proċess
[15] Paġ. 294 tal-proċess
[16] Paġ. 297 tal-proċess
[17] Paġ. 296 tal-proċess

Rat il-provvediment tagħha tas-26 ta' Lulju, 2016[18], li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, laqgħet talba magħmula mill-atturi b'rikors tagħhom tal-20 ta' Ġunju, 2016, biex jitħallew jagħmlu bidla fl-ewwel talba tagħhom;

Rat id-degrieti li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni ta' danni. L-attriċi tgħid li ġarrbet infezzjoni waqt li kienet l-Isptar San Luqa għall-kura fuq kundizzjoni medika, u minħabba l-imsemmija infezzjoni, hija ġarrbet ħsara f'saħħitha li ma tgħaddix. Hija tgħid li ladarba l-imsemmija infezzjoni laqqtitha minħabba l-kundizzjonijiet sanitarji fl-imsemmi Sptar, hu l-imħarrek li jwieġeb għal dak li ġralha. L-atturi jridu li l-Qorti ssib li l-imħarrek jaħti għall-ħsara li ġarrbet l-attriċi u li tillikwida d-danni mġarrba, filwaqt li tordna lill-imħarrek iħallasha d-danni hekk likwidati;

Illi għall-imsemmija azzjoni, id-Direttur-Ġenerali mħarrek laqa' billi, b'mod preliminari, qal li ma kienx il-kontradittur leġittimu tal-azzjoni attriċi għaliex il-persuna li, bil-liġi tidher għad-Dipartiment f'kawża għall-finijiet tal-artikolu 181B tal-Kapitolu 12 tal-Liġijiet ta' Malta hu t-Tabib Ewlieni tal-Gvern. Fil-mertu, laqa' billi warrab il-pretensjonijiet u x-xiljiet kollha tal-atturi. Żied jgħid li huwa ma għandux iwieġeb għal xi danni mġarrba mill-atturi għaliex dak li ġralha l-attriċi ma seħħx bi ħtija tiegħu u lanqas jista' jitqiegħed f'ħoġru. Għalhekk, qal li l-Qorti ma jmisshiex tilqa' t-talbiet tagħhom;

Illi l-fatti rilevanti li joħorġu mill-atti juru li l-atturi huma miżżewġin lil xulxin u, fiż-żmien rilevanti, l-attriċi kienet mara tad-dar. Fid-9 ta' Frar, 2007, fuq rakkomandazzjoni tat-tabib kuranti tagħha, l-attriċi ddaħħlet fit-Taqsima tal-Emerġenza tal-Isptar San Luqa (minn issa 'l hemm imsejjaħ "l-Isptar") tbati minn sturdament, tqalligħ, nawżja u wġigħ fl-istonku għax kien hemm il-biżgħa li tixxotta ('*dehydration*'). Dak iż-żmien l-attriċi kellha tmienja u erbgħin (48) sena. Il-*file* mediku tal-attriċi jixhed li hija kienet iddaħħlet fl-imsemmi Sptar drabi oħra qabel dakinhar minħabba kundizzjoni ta' problemi f'qalbha, pressjoni għolja, ażżma u dipressjoni[19];

[18] Paġġ. 327 sa 332 tal-proċess
[19] Xhieda tal-kirurgu Anthony Żammit f'paġ. 52 tal-proċess

Illi l-biċċa l-kbira mix-xhieda mressqa mill-atturi kienu tobba li raw u ikkuraw lill-attriċi, kemm qabel il-ġrajja partikolari u kif ukoll matulha;

Illi l-attriċi nżammet l-Isptar għal madwar ħmistax-il (15) jum taħt il-kura tal-kirurgu Anthony Żammit u tul dan iż-żmien kollu kienet bid-*drip* ma' driegħha l-lemini. L-attriċi tgħid li fejn kienet iddaħħlet il-libra tad-*drip*, ħarġitilha bħal tbenġila tonda skura li mbagħad magħha nġema' bħal likwidu sfajjar;

Illi fl-24 ta' Frar, 2007, l-attriċi ippruvat tinżel mis-sodda biex tmur tieħu doċċa, imma għotrot u waqgħet għaliex riġlejha ma felħuhiex. Mal-waqgħa, rat li minn driegħha ħareġ bħal likwidu safrani. Wara li nġabret mill-art, hija ttieħdet għall-osservazzjoni u nstab li kellha nfezzjoni bil-mikrobu tal-MRSA fix-xewka ta' daharha li effettwalha wkoll il-borża tal-awrina. Operawha dakinhar (l-intervent sar mill-kirurgu konsulent newrologu Antoine Zrinzo), imma nstab li l-ħsara kienet laħqet daħlet 'il ġewwa u nstabulha saħansitra traċċi ta' trombożi f'riġel minnhom. Damet erba' (4) ġimgħat wiċċha 'l fuq fis-sodda ma tistax tiċċaqlaq, u ngħatat doża ta' antibijotiċi;

Illi l-attriċi nżammet l-Isptar (fis-sala M8 u f'xi żminijiet qosra fi swali oħrajn) għal tlitt (3) xhur u fis-7 ta' Mejju, 2007[20], ħaduha fit-taqsima newro-rijabilitattiva tal-Isptar Sir Paul Boffa sakemm tistejqer. Tul dak iż-żmien hija kienet f'siġġu tar-roti u ma setgħetx timxi għal distanza twila u xorta waħda riedet tkun imwieżna fuq '*walking frame*'[21]. Madankollu, wara xahrejn, reġgħu ħaduha l-Isptar, tawha aktar antibijotiċi u demm u billi ma setgħetx tgħaddi l-awrina b'mod normali, waħħlulha '*catheter*' li se jkollha tibqa' tużah għal għomorha[22];

Illi wara li ntbagħtet id-dar sabet li ma setgħetx tibqa' tgħix ħajja normali. Ma setgħetx aktar tinqeda fit-*toilet* b'mod normali, u minn dak iż-żmien 'il quddiem, kien ikollha tilbes ħarqa. Minbarra dan, tilmenta minn tmewwit tan-nervituri f'daharha, tbati biex timxi, ma tistax titla' jew tinżel turġien waħedha jekk ma tkunx mgħejjuna minn xiħadd, u kif ukoll lanqas tista' tinħasel jekk ma jgħinhiex xiħadd. Baqgħet trid tuża l-'*catheter*' u kull sitt (6) ġimgħat trid tmur l-Isptar biex jibdlulha t-tubu ta' miegħu[23];

Illi l-atturi fetħu l-kawża fit-3 ta' Marzu, 2009;

Illi għal dak li jirrigwarda l-<u>kunsiderazzjonijiet ta' natura legali marbutin mal-każ</u>, xieraq li l-Qorti tgħaddi biex tqis is-sisien legali tal-azzjoni

[20] Ara Dok "A" f'paġġ. 4 – 5 tal-proċess
[21] Dok "Ċ", f'paġ. 8 tal-proċess
[22] Xhieda tal-uroloġista Dr Simon Buġeja f'paġġ., 81A – 81B tal-proċess
[23] Affidavit tagħha f'paġ. 29 tal-proċess

attriċi. Ma hemmx dubju li l-atturi ressqu azzjoni għad-danni. Il-każ li għandha quddiemha l-Qorti jissejjes fuq il-fatt li l-attriċi tgħid li ġarrbet ħsara li ma tgħaddix waqt li kienet rikoverata l-Isptar, minn raġuni li ma jidhirx li għandha x'taqsam direttament mar-raġuni li għaliha daħlet l-Isptar. Fi kliem ieħor, il-każ tal-atturi mhuwiex wieħed ta' ħtija medika professjonali minħabba intervent li ma sarx sewwa ('*medical malpractice*'), iżda x'aktarx mal-kundizzjoni sanitarja tal-Isptar li fih l-attriċi kienet qiegħda tingħata l-kura għall-kundizzjoni li kellha;

Illi dan ix-xenarju għalhekk jitlob li l-Qorti tiddetermina n-natura tal-azzjoni attriċi u b'hekk il-kwestjoni tar-**responsabbiltà u l-ħtija** għal dak li ġara;

Illi l-Qorti tinnota li fit-tielet premessa tar-Rikors promotur, l-atturi jinqdew bil-kliem "imperizja u negliġenza da parti tal-konvenut", u komplew jinqdew b'terminoloġija marbuta mal-azzjoni akwiljana wkoll meta ressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub. Dwar dan l-aspett, il-perit legali mqabbda mill-Qorti biex tgħin lill-espert mediku waslet għall-fehma[24] li hekk kif l-attriċi daħlet l-Isptar biex tikseb il-kura li għaliha ntbagħtet mit-tabib kuranti tagħha, inħalaq rapport kuntrattwali (dak li f'xi oqsma jissejjaħ "*hospitalisation contract*") bejnha u l-imsejjaħ fil-kawża li dak iż-żmien kellu fdata fih is-setgħa u r-responsabbiltà li jara li l-Isptar ikun miżmum b'mod li ma jġibx ħsara akbar f'saħħet min jidħol fih biex jiddewwa;

Illi din ir-rabta kuntrattwali titnissel ukoll fejn l-istituzzjoni tkun waħda pubblika fejn l-għoti tas-servizz – bħalma kien il-każ fl-Isptar minħabba s-sistema pubbliku mħaddem ta' servizz bla ħlas – u wkoll fejn id-dħul fiha tal-pazjent isir b'mod obbligatorju min-naħa tal-Isptar[25]. Jidher li, hekk kif persuna tidħol u tintlaqa' fi sptar bħala pazjent, jinħalaq rapport kuntrattwali bejniethom imsejjas fuq il-kunsens (taċitu) tat-talba ta' servizz u tal-għoti ta' dak is-servizz[26];

Illi kif ingħad f'deċiżjonijiet oħrajn tal-Qrati tagħna, jaqa' fuq it-tmexxija ta' istituzzjoni pubblika bħalma hija sptar id-dmir li tara li tqabbad nies ta' ħila biex iwettqu kif imiss ix-xogħol meħtieġ u l-għoti tas-servizz mitlub, u kif ukoll li tara, tħarreġ u tissorvelja lil dawk il-persuni hekk imqabbda f'dak li jkunu qegħdin jagħmlu[27]. B'żieda ma' dan ingħad ukoll li min jipprovdi servizz ta' sptar qiegħed jassumi rabtiet kuntrattwali mal-pazjenti rikoverati billi joffrilhom kemm kura xierqa fl-isptar u kif ukoll post jew ambjent fejn is-saħħa

[24] §§ 26 sa 30 tar-Rapport, f'paġġ. 279 sa 281 tal-proċess
[25] App. Ċiv. **31.10.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Rose Gauċi vs Donald Feliċe*** ; u P.A. JA **23.10.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Vincent Gauċi et vs Tabib Ewlieni tal-Gvern et*** (appellata)
[26] P.A. AF **29.1.2014** fil-kawża fl-ismijiet ***Christian D'Agostino et vs Tabib Prinċipali tal-Gvern*** (mhix appellata)
[27] P.A. LSO **31.10.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Maġġur Alfred Briffa et vs The Golden Shepherd Group Ltd. noe et*** (mhix appellata)

u sigurtà tal-istess pazjenti tkun imħarsa kif jixraq, u dan billi joffri faċilitajiet u jinżammu kundizzjonijiet li huma raġonevolment maħsuba li jħarsu lill-pazjent minn ħsara jew periklu[28];

Illi l-Qorti jidhrilha li għandha tilqa' l-fehmiet studjati tal-perit legali dwar il-qafas legali li fih trid titqies l-azzjoni attriċi. Ladarba hu hekk, jaqa' fuq l-atturi li juru kif imiss li kien hemm rabta kuntrattwali (obbligazzjoni) min-naħa tat-Tabib Ewlieni, u kif ukoll li l-istess Tabib Ewlieni (bħala l-persuna responsabbli miż-żamma tal-Isptar) naqas li jwettaq dak li kien marbut bih;

Illi ma għandu jkun hemm l-ebda dubju li l-attriċi hija persuna li tgawdi l-jedd li titlob li tingħata l-attenzjoni medika fl-Isptar u wkoll il-kura meħtieġa. Fuq is-saħħa tal-kunsiderazzjonijiet li saru qabel, jidher li hekk kif l-Isptar laqa' lill-attriċi u beda jagħtiha l-kura li dehret meħtieġa, inħalaq ir-rapport kuntrattwali li ssemma qabel u li fuq is-saħħa tiegħu l-atturi jibnu l-ilment tagħhom u l-pretensjonijiet konsegwenzjali. Għalhekk, l-atturi seħħilhom jippruvaw dan l-element tal-azzjoni tagħhom;

Illi l-element tan-nuqqas tat-twettiq tal-obbligazzjoni min-naħa tal-imsejjaħ fil-kawża huwa aktar iebes. L-azzjoni attriċi tintrabat fuq l-infezzjoni li ħakmet lill-attriċi. Hija ħaġa ċerta li l-infezzjoni wasslet għall-effetti li llum jikkaratterizzaw saħħet l-attriċi u l-għamla ta' ħajja li tista' tgħix. Huwa daqstant ieħor ċar li l-infezzjoni tal-*virus* MRSA ma huwiex konsegwenza ta' xi intervent li sar fuqha kemm damet l-Isptar, bħalma wieħed jista' jgħid li jkun il-każ jekk tqum xi infezzjoni minħabba li, bi żball, jitħalla f'pazjent xi tajjar jew xi għodda li tkun intużat waqt intervent kirurġiku u li jwasslu għal rejazzjonijiet post-operattivi fl-istess pazjent;

Illi, madankollu, it-toqol tal-prova tal-atturi f'dan il-każ ġej mill-fatt li jkollhom juru li l-infezzjoni li laqtet lill-attriċi kienet ċirkostanza li dabbritha kemm damet l-Isptar u minħabba n-nuqqas ta' ħarsien min-naħa tat-tmexxija tal-istess Sptar biex dik l-infezzjoni ma tiġrix. Dan qiegħed jingħad għaliex infezzjoni tal-mikrobu tal-MRSA persuna tista' tiġborha mill-komunità (jiġifieri tixtered fil-pubbliku b'kuntatt bejn in-nies) u tista' ddabbarha fi sptar waqt li dak li jkun tkun rikoverata għall-kura[29]. Mill-provi ħareġ li, sa minn qabel ma l-attriċi daħlet l-Isptar fi Frar tal-2007, hija kienet daħlet drabi oħrajn fl-Isptar għall-kura u kellha kundizzjonijiet ta' saħħa li jbaxxu l-immunità tagħha biex tilqa' għall-infezzjonijiet minn mikrobi. Huwa fatt ukoll li dwaru jaqblu l-partijiet fil-kawża li l-MRSA hija sura ta' batterju li jirreżisti l-kura

[28] P.A. AF **25.10.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Avukat Dr Louis Cassar Pulliċino noe et vs Id-Direttur tal-Psikjatrija fl-Isptar Monte Karmeli et*** (appellata)
[29] Ara x-xhieda tat-Tabib Charles Mallia Azzopardi f'paġ. 81Ċ tal-proċess

normali bl-antibijotiċi u jista' jieħu xeħta aggressiva li tħalli effetti li ma jgħaddux fuq il-persuna milquta;

Illi t-teżi tal-imsejjaħ fil-kawża hi li l-infezzjoni li dabbret l-attriċi ma setgħetx faqqset u ħarġet fid-dieher fiż-żmien qasir ta' ftit jiem wara li daħlet l-Isptar u meta l-eżamijiet magħmula mit-tobba wrew bla ħjiel ta' dubju li kienet infezzjoni MRSA. Għalhekk, jgħid, ma jistax ikun li huwa jitgħabba b'responsabbiltà ta' xi ħaġa li setgħet kien ilha tbejjet fl-attriċi sa minn qabel ma daħlet għall-kura;

Illi l-espert mediku maħtur mill-Qorti, wara li fiehem in-natura tal-mikrobu tal-MRSA, kif ifaqqas u jixtered, u x'inhuma s-sintomi li juru li l-persuna tkun laqqtet l-infezzjoni[30], jasal għall-fehma li minħabba li hija ħaġa iebsa ħafna li wieħed jgħid kemm idum ma jfaqqas il-mikrobu, ma jistax jingħad b'ċertezza li l-infezzjoni li laqtet lill-attriċi kienet ġabritha kemm damet għall-kura l-Isptar. Madankollu, jqis li setgħet probabbilment ħaditha f'xi żjara oħra li hija kellha fl-istess Sptar ftit taż-żmien qabel u li meta reġgħet daħlet l-Isptar fi Frar tal-2007 bil-mikrobu tal-MRSA jiġri fid-demm tagħha, dan irvilla fil-jiem ta' wara, kemm minħabba d-dgħufija ta' saħħitha (kien ilha mal-ħmistax-il jum għaddejja b'taqlib qabel ma t-tabib tagħha rriferiha għat-taqsima tal-Emerġenza) u kif ukoll għall-kumplikazzjonijiet li minħabba fihom ingħatat id-*drip* u r-rejazzjoni tagħha għal-labra li ddaħħlet fi driegħha biex tkun tista' titwaħħal id-*drip*;

Illi l-istess perit mediku jżid jgħid li kieku l-Isptar ta lill-attriċi l-kura f'waqtha meta dehru s-sintomi tan-nefħa u t-tbenġil u l-ġmigħ ta' materja fuq id-drigħ fejn iddaħħlet il-labra tad-*drip*, u li kieku l-Isptar intervjena minnufih bl-interventi kirurġiċi li saru aktar tard fuq l-attriċi (meta l-ħsara kienet daħlet 'il ġewwa sew), l-attriċi ma kinitx tispiċċa fil-qagħda prekarja ta' parapleġija (in-nuqqas li żżomm waħedha fuq riġlejha);

Illi minbarra dan, joħroġ ukoll mill-provi li dak iż-żmien li l-attriċi kienet tinsab rikoverata fl-Isptar, l-Isptar kien qiegħed jaħseb biex jibda jġorr għall-ambjenti tal-isptar il-ġdid (l-Isptar *Mater Dei*), li kien hemm għadd kbir ta' pazjenti rikoverati fuq xulxin ("*overcrowding*") li żied il-possibiltà tat-tixrid tal-infezzjoni, u kien diġà magħruf li kien hemm każijiet oħrajn ta' għamla aggressiva tal-mikrobu MRSA fl-Isptar li kien laqat lil ħaddieħor;

Illi dawn il-kunsiderazzjonijiet fattwali u mediċi tal-espert mediku baqa' jsostnihom meta ttella' b'xhud tal-imħarrek fl-eskussjoni[31];

[30] §§ 35 sa 41 tar-Rapport, f'paġġ. 283 – 5 tal-proċess
[31] Xhieda tiegħu f'paġġ. 306 sa 311 tal-proċess

Illi l-Qorti tqis li, fil-qafas tal-provi kollha mressqa u bis-saħħa tal-grad ta' prova mistenni fi proċedura ta' kawża ċivili, l-atturi seħħilhom juru li l-attriċi laqqtet il-mikrobu MRSA mill-Isptar – għalkemm mhux bilfors fiż-żmien meta l-infezzjoni ħarġitilha fid-dieher – u li l-Isptar naqas li jieħu l-prekawzjonijiet meħtieġa biex jara li jitrażżan it-tixrid tal-mikrobu u meta naqas li jara li l-attriċi tingħata l-kura meħtieġa f'waqtha biex il-qagħda tagħha minħabba l-mikrobu ma tmurx għall-agħar hekk kif ħarġu s-sintomi tal-infezzjoni;

Illi dan kollu jwassal lill-Qorti għall-fehma li l-atturi wrew tajjeb biżżejjed li l-Isptar naqas li jżomm mar-rabtiet kuntrattwali li kellu mal-attriċi bħala pazjenta rikoverata miegħu u li għalhekk it-Tabib Ewlieni jrid iwieġeb għal dak li ġarrbet l-attriċi minħabba dak in-nuqqas. Fuq kollox, il-Qorti ssb li teżisti r-rabta kawżali bejn in-nuqqas ta' twettiq tal-obbligazzjoni u l-effetti negattivi fuq saħħet l-attriċi li ntwera li se jibqgħu fuqha kemm iddum ħajja;

Illi, kif rilevat mill-periti ġudizzjarji fir-Rapport tagħhom[32], kien jaqa' fuq it-Tabib Ewlieni li juri li uża l-għaqal, il-prudenza u l-attenzjoni mitluba fit-twettiq tar-rabtiet kuntrattwali tiegħu biex jeħles mir-responsabbiltà ċivili li titnissel bil-liġi fuq min jonqos li jwettaq dak li ntrabat bih[33]. Mill-atti proċesswali il-Qorti ma sabet xejn li juri li t-Tabib Ewlieni ressaq provi tajbin biżżejjed biex juri li ttieħdu l-miżuri li għadhom kemm issemmew, u għalhekk huwa naqas milli jfarfar minn fuqu r-responsabbiltà li ntefgħet bil-fatt tal-inadempiment kuntrattwali li l-atturi seħħilhom juru li ġara;

Illi għalhekk, il-Qorti ssib li l-atturi seħħilhom jippruvaw iż-żewġ elementi li kien mistenni minnhom biex juru l-ksur tar-rabtiet kunrattwali li l-Isptar kellu magħhom b'mod li l-ewwel talba hija tajba u sejra tintlaqa' billi ssib li t-Tabib Ewlieni tal-Gvern jaħti għall-ħsara mġarrba mill-attriċi;

Illi b'riħet hekk, il-Qorti tgħaddi issa biex **tillikwida d-danni** mġarrba mill-attriċi. Mill-provi mressqa, intwera li l-attriċi ġarrbet danni u li, meta l-perit mediku eżaminaha, sab li l-ħsara kienet għadha fuqha u ma kien hemm l-ebda ħjiel li din ser tgħaddi. Minbarra dan, l-attriċi kellha bdil fiċ-ċirkostanzi l-iżjed essenzjali tal-qagħda ta' saħħitha u wkoll ta' kif u b'liema mod setgħet tibda tieħu ħsieb tagħha nnifisha f'dak li kellu x'jaqsam mal-attenzjoni l-aktar bażilari taż-żamma ta' ndafa tagħha. L-espert mediku sab ukoll li l-parapleġija u l-problemi tas-sistema gastro-intestinali tal-attriċi huma konsegwenza magħrufa ta' infezzjoni tal-MRSA. Dan seta' jikkostatah meta invista lill-attriċi darbtejn qabel ressaq il-fehmiet tiegħu fir-Rapport tal-periti.

[32] § 44 tar-Rapport, f'paġġ. 285 – 6 tal-proċess
[33] Ara art. 1125 u 1132(1) tal-Kap16

Seta' jasal ukoll għall-fehma li l-ħsara li ġarrbet l-attriċi ma titfejjaqx u mhix se tgħaddi maż-żmien;

Illi l-perit mediku wasal ukoll għall-fehma[34] li d-debilità li tbati l-attriċi tirrappreżenta tnaqqis ta' sittin fil-mija (60%) tal-attività normali li persuna b'saħħitha tal-età tagħha tista' twettaq bla għajnuna ta' ħadd jew tal-ebda tagħmir u li hija kienet twettaq qabel ma ġarrbet dak li għaddiet minnu. Din il-perċentwali wasal għaliha wara li qies l-effetti globali ta' erba' diżabilitajiet fiżiċi li għadha turi sallum – jiġifieri, (a) l-parapleġija; (b) il-kateterizżazzjoni suprapubika għal tul il-bqija ta' ħajjtha; (ċ) it-tnixxija urinarja kontinwa; u (d) d-disfunzjoni evakwatorja tal-musrana l-kbira. Il-periti ġudizzjarji sabu li din id-debilità laqtet sewwa l-għamla u l-kwalità ta' ħajja li l-attriċi bħala mara tad-dar kienet twettaq qabel ħadet l-infezzjoni f'dak li jirrigwarda xogħol u manuvrabilità b'mod sħiħ u bla għajnuna minn ħadd;

Illi għalhekk, il-Qorti ssib li l-atturi wrew li l-attriċi ġarrbet danni, għadha qiegħda ġġarrabhom u kollox juri li se tibqa' ġġarrabhom sakemm tibqa' ħajja. Huma danni li jitolbu l-kumpens u li dan il-kumpens irid jitħallas mit-Tabib Ewlieni tal-Gvern;

Illi għall-finijiet tal-**likwidazzjoni tad-danni mġarrba**, ladarba l-qafas huwa dak kuntrattwali, il-liġi tfisser x'inhuma d-danni li jridu jitħallsu lill-kreditur tal-obbligazzjoni minn min ikun instab li naqas li jwettaq ir-rabtiet tiegħu taħt il-kuntratt[35];

Illi mill-provi mressqa ħareġ li bħala <u>telf attwali</u> l-attriċi tgħid[36] li hija għandha nefqiet ta' darba u wkoll oħrajn rikorrenti marbuta ma' xiri ta' tagħmir biex tista' titmxi, biex iżżomm lilha nnifisha nadifa u bħala mediċinali. Kif sewwa rilevat mill-perit legali[37], l-atturi naqsu li jressqu l-aħjar prova. Ix-xhieda maħlufa waħedha ma tissupplimentax biżżejjed għar-riċevuti li jixhdu bi preċiżjoni fiex jikkonsistu n-nefqiet li l-atturi qegħdin jagħmlu minħabba l-kundizzjoni tal-attriċi. Minħabba li l-atturi naqsu f'dan ir-rigward, il-Qorti sejra tqis biss in-nefqa dikjarata għax-xiri ta' siġġu tar-roti, żraben speċjali u tagħmir li jgħinha biex tinħasel. Dawn ilkoll itellgħu s-somma għal tliet mija u disgħin euro (€390)[38];

Illi dwar it-<u>telf ta' qligħ</u> l-Qorti hija tal-fehma li jrid jintuża l-kejl li wieħed iħaddem fil-likwidazzjoni tal-*lucrum cessans* f'azzjonijiet ta' danni akwiljani[39]. Fil-każ tal-atriċi, minħabba li l-ħsara li ġarrbet ħallitilha tnaqqis

[34] § 51 tar-Rapport, f'paġ. 288 tal-proċess
[35] Artt. 1135 u 1136 tal-Kap 16
[36] Affidavit tagħha Dok "AFF1", f'paġ. 30 tal-proċess
[37] §§ 54 – 5 tar-Rapport, f'paġġ. 288 – 9 tal-proċess
[38] € 174 + € 116 + €100 = €390
[39] Art. 1045(1) tal-Kap 16

permanenti f'erba' oqsma, il-Qorti jkollha tqis dan il-mod ta' perċentwali billi tħaddem dak li huwa magħruf bħala l-"*weighted average*"[40]. Minbarra dan, ladarba l-attriċi ma kinitx impjegata u lanqas intwera li hija kienet twettaq xi attività kummerċjali bi qligħ, il-Qorti se' jkollha tibni l-likwidazzjoni fuq il-prattika tal-Qrati li, fil-każ ta' mara tad-dar, il-kejl ikun il-paga minima kif stabbilita bil-liġi minn żmien għal żmien;

Illi meħud b'qies kemm kellha żmien l-attriċi meta ġara dak li għaddiet minnu – jiġifieri 48 sena – l-Qorti sejra tadotta s-sottomissjoni tal-perit legali[41] li għandu jitħaddem *multiplier* ta' ħames (5) snin u li dan jinbena fuq kemm kienet il-paga minima fis-sena 2015 (meta f'dik is-sena l-attriċi kellha sebgħa u ħamsin (57) sena), bla ma tieħu qies ta' żidiet li ta' kull sena jingħataw lill-paga minima. Għas-snin ta' qabel l-2015, ser jintgħaddu l-pagi minimi statutorji[42] bejn mis-snin 2007 'il quddiem;

Illi b'dawn il-kriterji, l-ammont ta' telf li ġarrbet l-attriċi bejn l-2007 u l-2015 jitla' għal tlieta u erbgħin elf mitejn u ħamsa u tletin euro u disa' ċenteżmi (€ 43,235.09)[43]. Min-naħa l-oħra, l-ammont ta' kumpens dovut mill-2015 'il quddiem jitla' għal ħamsa u għoxrin elf disa' mija u sitta u tletin euro u sitta u ħamsin ċenteżmi (€ 25,936.56)[44];

Illi għalhekk, il-likwidazzjoni kollha tad-danni mġarrbin mill-attriċi għall-finijiet tat-tieni talba attriċi, ittella' għas-somma ta' disgħa u sittin elf ħames mija u wieħed u sittin euro u ħamsa u sittin ċenteżmi (€ 69,561.65)[45];

Illi din is-somma jrid jagħmel tajjeb għaliha l-imsejjaħ fil-kawża Tabib Ewlieni tal-Gvern u fuqha jibda jgħaddi l-imgħax legali b'seħħ millum sa ma titħallas is-somma hekk likwidata;

Illi, fl-aħħarnett, il-Qorti tgħaddi biex tqis l-**ewwel eċċezzjoni** mqajma mill-imħarrek Direttur-Ġenerali. Huwa jgħid li ma kienx il-leġittimu kontradittur tal-azzjoni attriċi, minħabba li f'każ bħal dak iwieġeb it-Tabib Ewlieni tal-Gvern;

Illi meta tressqet il-kawża fl-2009, il-liġi kienet tirregola r-rappreżentanza tad-dipartiment inkarigat mit-tmexxija tal-Isptar billi tqiegħedha f'idejn it-Tabib Ewlieni tal-Gvern, li, skond l-istess liġi, kien iservi wkoll bħala *ex ufficio* s-Suprintendent tas-Saħħa Pubblika[46]. Madankollu, billi l-liġi ta' dak

[40] Ara App. Ċiv. **28.3.2014** fil-kawża fl-ismijiet ***Liliana Farruġia et vs Francis Gauċi***
[41] § 60 tar-Rapport, f'paġ. 291 tal-proċess
[42] Ara A.L. 126/92 (L.S. 452.71)
[43] € 72,058.48 (it-total tal-paga minima statutorja bejn l-2007 u l-2014) x 0.6 = €43,325.09
[44] € 166.26 x 52 x 5 x 0.6 = € 25,936.56
[45] € 390 + € 25,936.56 + € 43,235.09 = € 69,561.65
[46] Artt. 3 u 4 tal-Kap 94 (imħassar bl-Att XI tal-2013 meta daħħal fis-seħħ l-Att tal-2013 dwar is-Saħħa (Kap 528)

iż-żmien ma baqgħex l-istess, illum jista' jingħad li huwa d-Dipartiment għas-Servizzi tas-Saħħa li taħtu jaqa' d-dmir li jassigura t-tħaddim u l-għoti ta' servizz tas-saħħa effettiv u effiċjenti, b'emfasi fuq sistemi ta' tmexxija kliniċi u korporattivi, fuq l-għoti tas-servizz u fuq l-evalwazzjoni kontinwa tal-kwalità, f'qafas stabbilit ta' deċentralizżżazzjoni u awtonomija kontrollati u li jinvolvu s-sehem tal-persuni li jinqdew mill-istess servizz[47];

Illi dan kollu jfisser li meta l-atturi fetħu din il-kawża, id-Diretur-Ġenerali mħarrek ma kienx il-kontradittur leġittimu tal-azzjoni tagħhom, u għalhekk l-ewwel eċċezzjoni preliminari hija tajba u jistħoqqilha tintlaqa';

Illi bis-saħħa tal-fatt li t-talba għas-sejħa fil-kawża ntlaqgħet, jidher li l-kwestjoni tal-integrità tal-ġudizzju ssolviet b'dan il-mod. Kemm hu hekk, jidher li l-imħarrek innifsu aċċetta li ssir is-sejħa fil-kawża mitluba mill-atturi. Min-naħa tiegħu, it-Tabib Ewlieni msejjaħ fil-kawża tant ma ħassx li kien seħħ xi bdil radikali fil-kompożizzjoni tal-litiskonsorzju, li lanqas ressaq Tweġiba Maħlufa wara li laqa' n-notifika tal-atti tal-kawża, u jidher li għamel tiegħu t-Tweġiba Maħlufa li kien ressaq oriġinarjament id-Direttur-Ġenerali mħarrek;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-imħarrek Direttur-Ġenerali u ssib li huwa ma kienx il-kontradittur leġittimu tal-azzjoni attriċi u għalhekk teħilsu mill-ħarsien tal-ġudizzju, bi spejjeż għall-atturi;

Tiċħad l-eċċezzjonijiet fil-mertu billi mhux mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt;

Tilqa' l-ewwel talba attriċi u ssib li l-imsejjaħ fil-kawża Tabib Ewlieni tal-Gvern jaħti għad-danni li ma jgħaddux imġarrba mill-attriċi meta dabbret infezzjoni tal-*virus* MRSA wara li kienet rikoverata fl-Isptar San Luqa, u dan minħabba li dik l-infezzjoni ġrat minħabba nuqqas da parti tal-istess Tabib Ewlieni fiż-żamma kif imiss tal-kundizzjonijiet sanitarji fl-imsemmi Sptar;

Tilqa' t-tieni talba attriċi u tillikwida d-danni mġarrba mill-atturi fis-somma ta' disgħa u sittin elf ħames mija u wieħed u sittin euro u ħamsa u sittin ċenteżmi (€ 69,561.65);

[47] Art. 6(1) tal-Kap 528

Tilqa' t-tielet talba attriċi u tikkundanna lit-Tabib Ewlieni tal-Gvern iħallas lill-atturi s-somma ta' disgħa u sittin elf ħames mija u wieħed u sittin euro u ħamsa u sittin ċenteżmi (€ 69,561.65) bħala danni hekk likwidati, flimkien mal-imgħax legali tat-tmienja fil-mija (8%) fis-sena fuq dik is-somma b'seħħ millum sal-jum tal-ħlas effettiv; u

Tordna li l-imsejjaħ fil-kawża Tabib Ewlieni tal-Gvern iħallas l-**ispejjeż tal-kawża**, ħlief dawk tad-Direttur-Ġenerali mħarrek, li jridu jitħallsu mill-atturi.

Moqrija

Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imħallef

28 ta' Marzu, 2019

Marisa Bugeja
Deputat Reġistratur

28 ta' Marzu, 2019